

Проект фінансується
Європейським Союзом

Програма "Підтримка політики
регіонального розвитку в Україні"
www.surdp.eu

www.orard.od.ua

С. Нездоймінов

ЗАКОНОДАВЧІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗЕЛЕНОГО Й ІНШИХ НЕМАСОВИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ

(за матеріалами семінару)

www.greenodessa.com

ПРОЕКТ "ТУРИЗМ ЯК КАТАЛІЗАТОР
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ"

1.1. Умови розвитку агротуризму та сільського «зеленого» туризму

Потреби сучасного туриста в активному відпочинку, спорті, пізнанні навколишнього середовища та спілкуванні з незабрудненим довкіллям обумовили появу та розвиток у 60-70 роках XX ст. якісно нових форм і видів туризму завдяки диверсифікації та спеціалізації туристичної діяльності. Одним з них є сільський туризм. Він розглядається зараз як комплексна багатогранна діяльність, яка охоплює проведення вільного часу на природі, фермі чи приватному домогосподарстві, передбачає пішохідні екскурсії, спорт та оздоровлення, мисливство та рибальство, оглядові поїздки тощо [1, с. 323]. Цей вид туризму має досить давні традиції і сьогодні розвивається у більшості країн світу. Так, за статистикою Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) темп зростання обсягів сільського туризму оцінюється від 10-20 % у рік, а його частка в доходах від міжнародного туризму сягає 10-15 %. Отже, за визначенням експертів UNWTO, сільський туризм є одним з секторів туристичної індустрії, що найбільш динамічно зростає і входить у п'ятірку основних стратегічних напрямів розвитку туризму у світі [2, с. 47]. Причому, ці цифри характеризують лише міжнародну ситуацію, а кількість внутрішніх туристичних поїздок до сільських територій в різних країнах значно вищі.

Популяризація відпочинку на селі усюди має спільне коріння. З одного боку — це очікування туристів, які шукають відпочинку в тиші і спокою поряд з природою, пов'язаного з пізнанням сільського стилю життя; з другого боку — це очікування мешканців села, яким типово сільськогосподарські заняття не приносять очікуваних економічних результатів.

Для визначення місця сільського туризму в системі подорожей оберемо найбільш просту і зрозумілу схему класифікації, яка наведена у таблиці 1. Вона включає 10 основних ознак, за якими туризм систематизується за найбільш характерними видами.

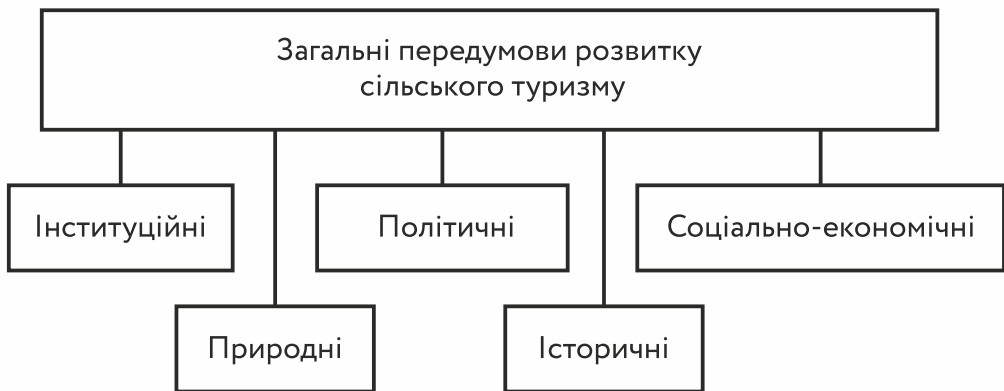

Рис.1. Загальні передумови розвитку сільського туризму

Виділені групи загальних регіональних умов можуть бути доповнені такими чинниками: 1) територіально-господарські зв'язки; 2) територіально-виробнича спеціалізація; 3) міжгалузеві функції; 4) демографічні; 5) зайнятість сільського населення; 6) територіально-рекреаційна спеціалізація; 7) напрямок туристичного руху; 8) наявність депресивних локальних територій; 9) наявність ринку праці; 10) державна підтримка розвитку; 11) регіональне та транскордонне співробітництво підприємств; 12) неформальні об'єднання підприємств.

Туристично-рекреаційний потенціал районів Одеської області, його оцінка за якісними і кількісними параметрами в поєднанні з визначеними чинниками, дають підстави вважати, що в регіоні склалися природні і економічні умови для розвитку новітніх територіально-виробничих форм підприємництва в сфері агротуристичного бізнесу та його різновидів. Для формування умов розвитку агротуризму слід також розглянути відмінності і співвідношення, які є характерними для селянського і агротуристичного господарства (див. табл. 2). На думку більшості фахівців, селянське господарство, яке впровадило в свою діяльність туристичні послуги, називається агротуристичним господарством [3].

Класифікація видів туризму

Ознака класифікації	Види туризму
1	2
I. Мета подорожі	1. Лікувально-оздоровчий 2. Відпускний (рекреаційний) 3. Спортивний 4. Діловий 5. Культурно-пізнавальний 6. Релігійний 7. Етнічний
II. Використання транспортних засобів	1. Автомобільний 2. Залізничний 3. Судноплавний 4. Авіаційний 5. Велосипедний 6. Мотоциклетний 7. Верховний та гужовий
III. Характер організації подорожі	1. Індивідуальний, груповий 2. Організований, самодіяльний
IV. Термін перебування у подорожі	1. Короткочасний 2. Тривалий
V. Географічне розташування туристичної місцевості	1. Сільський 2. Водний 3. Гірський та інші
VI. Інтенсивність туристських потоків	1. Постійний 2. Сезонний
VII. Вік учасників	1. Дитячий 2. Молодіжний 3. Туризм дорослих 4. Туризм людей «третього віку»
VIII. Ступень ризику для життя	1. Традиційний 2. Екстремальний
IX. Джерело фінансування туриста	1. Соціальний 2. Комерційний
X. Клас обслуговування туристів	1. Масовий 2. Ексклюзивний (VIP – туризм, люкс-туризм)

З таблиці видно, що сільський туризм виділяється серед інших видів подорожей за ознакою «географічне розташування туристичної місцевості». Отже, її можна вважати найбільш суттєвою або родовою ознакою для цього виду туризму. І дійсно, характеристики цієї ознаки домінують у визначеннях сільського туризму, які надають йому різні автори. Проведені дослідження наукової літератури, дозволяє виділити п'ять груп загальних регіональних умов щодо розвитку сільського туризму: 1) інституційні; 2) природні; 3) історичні; 4) політичні; 5) соціально-економічні (рис.1).

Порівняння найважливіших засад управління сільським і агротуристичним господарствами

Засада управління	Сільське господарство	Агротуристичне господарство
Використання землі	Максималізація сільськогосподарського використання землі	Часткове вилучення землі з сільськогосподарського використання, призначення її для агротуристичних цілей (будинки, паркінг, майданчики тощо).
Структура виробництва	Виключно сільськогосподарська діяльність, тваринництво і переробка продукції; спеціалізація виробництва, збільшення масштабу виробництва	Сільськогосподарська і агротуристична діяльність у різних співвідношеннях; підпорядкування структури сільськогосподарської діяльності агротуризму; диверсифікація, зрівноважений розвиток господарств.
Організація праці	Максималізація продуктивності праці, механізація і автоматизація	Організація виробничих процесів таким чином, щоб вони були «видовищними» чи навіть з можливою участю в них туристів, що вимагає великих затрат праці; продуктивність праці не є головною метою.
Рівень затрат	Акцент на інтенсивність виробництва, великі затрати засобів, особливо добрив і засобів обробки рослин з метою максималізації прибутку від сільськогосподарського виробництва	Акцент на екстенсивне виробництво і охорону середовища; помірковане застосування добрив і засобів хімічної обробки рослин; оптимізація якості агротуристичної території
Ринок для сільськогосподарських продуктів	Ринок збуту поза сільським господарством, головне постачання - оптовий продаж	Використання продуктів у власному господарстві для потреб агротуризму, надлишок продають на ринку
Джерела прибутків і їх значення	Весь прибуток надходить від сільськогосподарської діяльності, тваринництва і переробки продуктів	Прибуток надходить із двох джерел: сільськогосподарського виробництва і агротуристичної діяльності, або лише від агротуристичної діяльності; значення агротуризму для господарства залежить від його частки у всьому прибутку
Село	Сільськогосподарське виробництво відбувається у сільській місцевості, але вона не має великого зв'язку з рівнем виробництва у сільському господарстві	Село сприяє агротуристичній діяльності; існує можливість і необхідність використання, наприклад, народних традицій (етнографія)

В той же час, селянські і агротуристичні господарства відрізняються між собою засадами їх ведення і управління, а часто і структурою продукції. Особливо це стосується використання землі, інтенсивності виробництва, управління засобами виробництва чи охорони середовища, бо вилучаються земельні ділянки під додаткову забудову інфраструктури прийому та розміщення туристів. Також агротуристичні господарства зазвичай тяжіють до екологізації виробництва. Але агротуризм доповнює сільськогосподарське виробництво новими ринками збуту, дає додаткові можливості обом краще функціонувати і розвиватися. Всупереч відмінностей у засадах управління сільським і агротуристичним господарством існує зв'язок між сільськогосподарською і агротуристичною діяльністю, який проявляється в соціально-економічному розвитку місцевої сільської спільноти, відтворюванні місцевих ремесел, етнографічної культури, ринку розподілу праці, активізації підприємницької діяльності.

Дослідження кількісних показників розвитку сільського зеленого туризму за даними громадської організації «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні» свідчать про позитивні тенденції щодо привабливості цього виду діяльності як для підприємців, так і для туристів. Кількість власників садиб, що пропонували туристично-рекреаційні послуги, зросла з 106 до 1500 одиниць. За підрахунками громадських організацій доходи від надання послуг в деяких регіонах України становлять приблизно до 120 грн. з перебування одного агротуриста. На думку фахівців сільський зелений туризм перетворюється в один з універсальних засобів диверсифікації джерел доходів сільського населення й одночасно є ефективним методом поширення знань туристів і екскурсантів про природні, історичні, етнографічні особливості регіонів України.

Державна служба туризму і курортів України відзначає, що соціально-економічними передумовами розвитку сільського туризму в регіонах є:

- наявний приватний житловий фонд, потенційно це понад 1,0 млн. будинків (за даними в селах України нараховується 6,2 млн. житлових будинків, з яких 98 % у приватній власності);
- незайняте або частково зайняте в особистих селянських господарствах сільське населення складає понад 3,0 млн. чол. (середньорічна кількість працездатного населення, що проживає в сільській місцевості, складає 6,4 млн. осіб, значна кількість яких не працює вільно або частково зайнята);
- проблема збуту сільськогосподарської продукції, дві треті якої виробляється в особистих селянських та фермерських господарствах.

Таким чином, може бути висловлена теза, що розвиток агротуризму в регіонах України є одним із напрямків залучення населення до підприємницької діяльності, потенціалом якого є людські ресурси сільської території та природно-рекреаційні ресурси, попит туристів на відпочинок в мальовничих сільських районах з ціллю відтворювання фізичних та духовних сил. Загальний соціально-економічний ефект складається за рахунок застосування праці і створення нових робочих місць, подоланні просторової асиметрії розвитку регіональної економіки і відтворюванні продуктивних сил суспільства. Відновлення та поширення діяльності закладів соціально-культурного призначення в туристично-рекреаційній галузі буде поступово формувати сферу нетрадиційних для села видів підприємницької діяльності в сфері гостинності та розваг. Звернемо увагу, що формування туристичного потоку у внутрішньому туризмі, різновидом якого є сільський туризм, перш за все забезпечено положенням ст.45 Конституції України, у якій закріплено право на відпочинок та щорічної відпустки. По друге, визначення діяльності в сфері сільського зеленого туризму в рамках особистого селянського господарства відповідно до статті 1 Закону України «Про особисте селянське господарство».

Проблеми розвитку агротуризму привертають увагу фахівців [4-11]. Більшість з них вказують на необхідність державного регулювання даного виду туризму, ефективність використання

природно-рекреаційного потенціалу сільських територій, але не систематизують інституційні можливості власників агросадиб здійснювати підприємницьку діяльність. В той же час, не пропонуються шляхи розв'язання таких проблемних питань підприємництва на селі: обмеження щодо формування власного турпродукту агротуризму як комплексу туристичних та рекреаційних послуг; доцільності впровадження ліцензування діяльності туроператорів сільського аграрного туризму на пільгових умовах окремо від загальних вимог; розширення переліку підприємців-фахівців туристичного супроводу в аграрному туризмі, які мають право на отримання дозволу.

Як підкреслюють дослідники, якщо духовні державні гарантії створюють насамперед умови для формування попиту на послуги сільського зеленого туризму, то інституційно-правові норми діяльності у досліджуваній сфері підприємництва складають політичні державні гарантії, які повинні стимулювати розширення видів підприємництва, надавати впевненості власникам агроосель у розвитку туристичної діяльності. Політичні і духовні гарантії стають визначальними у підтримці кожної сфери суспільних відносин, оскільки є підґрунтям формування юридичних і економічних гарантій підприємств.

Визначення сільського туризму пріоритетним шляхом розвитку сільських територій і населених пунктів, тобто посилення формуючих гарантій держави, дозволяє значно прискорити процес становлення організаційно-правової та фінансово-економічної основ цього виду підприємницької діяльності у сфері аграрного туризму.

Однак, як показує практика, дослідження фахівців, державні гарантії є найменш керованими і тому їх удосконалення є довгим процесом, що примушує задовольнитися пристосуванням юридичного і економічного забезпечення сільського туризму до існуючих умов. Незважаючи на те, що в Україні існують певні нормативно-правові засади розвитку сільського туризму, ряд проблем правового регулювання підприємницької діяльності в цій сфері потре-

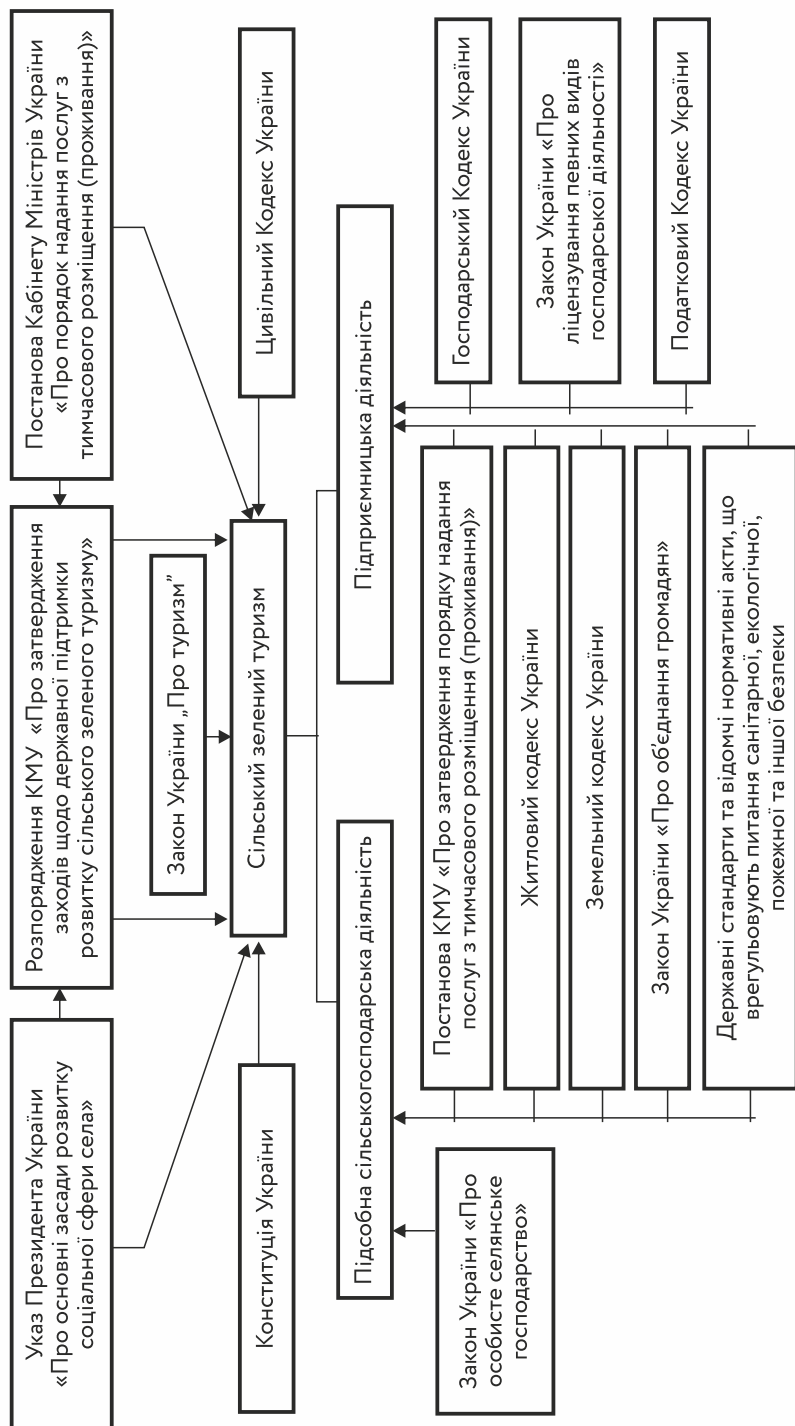
бують удосконалення та визначення.

На рис. 2 визначена схема механізму державного нормативно-правового регулювання сільського та аграрного туризму в Україні. Наведена схема відображає два взаємодоповнюючих напрямків розвитку сільського туризму:

- 1) за рахунок залучення підприємців до туристично-рекреаційної діяльності в сфері сільського туризму;
- 2) за рахунок розвитку підсобної сільськогосподарської діяльності сільської родини в особистому селянському господарстві.

Але на практиці, як показали дослідження, виникають деякі проблеми з вибором виду підприємницької діяльності в сфері туризму та рекреації для подальшої реєстрації. Систематизація цих проблем за невизначеністю механізму нормативно-правового забезпечення вказує на те, що:

- невизначено серед видів підприємницької діяльності в сфері рекреації та туризму, які саме послуги в сфері сільського туризму є суттєві за економічним змістом, як послуги фахівців туристичного супроводу для їх подальшого державного регулювання за видами підприємництва, а які є різновидом підсобної селянської діяльності (наприклад, кінські прогулянки верхової їзди, екологічні, краєзнавчі прогулянки з туристами, супроводження мисливськими стежками, організація спостереження за природою, організація квест-розваг, пейнтболу, супроводження на «вечорниці», дегустацію вина та пива на сільських територіях) для мешканців міст, які проводять вихідні на селі за договорами з власниками агросадиб.
- невизначено, які навчальні заклади та установи повинні здійснювати підготовку фахівців туристичного супроводу в агротуризмі та проводити державну атестацію цієї категорії професій, яка потрібна для одержання дозволу підприємцю на здійснення діяльності; який державний механізм їх подальшої перепідготовки;

- для формування регіональної та державної бази статистики та досліджень підприємницької діяльності в сфері надання послуг з розміщення, які мають відношення до сільських територій, треба провести узгодження категорій «агро-садиба», «Українська гостинна садиба» (терміни, які репрезентує Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні) до вимог ДСТУ 425527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення», де визначено індивідуальними засобами розміщення туристів «сільський будинок», «фермерський будинок», а колективним засобом розміщення – «агроотель». На нашу думку це значно прискорить реструктуризацію сфери гостинності в сільському туризмі на підприємницьких засадах їх розвитку та забезпечить гарантії якості послуг, що надаються.

Слід зауважити, що обґрунтування доцільності розгляду цих питань і запровадження заходів і засобів правового регулювання проблемної сфери розвитку підприємництва рекреації та туризму визначається насамперед через неузгодженість і непрозорість нормативно-правової бази, що не дозволяє ефективно здійснювати обраний вид діяльності навіть в умовах спеціальних законів вузької спрямованості, на що було привернуто увагу вище.

Подальший розвиток підприємницької діяльності в сфері сільського туризму буде формуватися за рахунок диверсифікації таких видів діяльності суб'єктів господарювання в рамках існуючого державного механізму регулювання підприємництва:

- 1) надання характерних та супутніх туристичних послуг та реалізація туристичних товарів на підставі скасування ліцензування діяльності суб'єкта господарювання;
- 2) формування та реалізація комплексу послуг розміщення, харчування, транспортування, дозвілля та відпочинку, тобто регіонального турпродукту агротуризму на підставі впровадження туроператорської діяльності з в'їзного та внутрішнього туризму;
- 3) залучення місцевого населення до підприємницької діяльності з

туристичного супроводу індивідуальних туристів та туристичних груп на підставі отримання встановленого дозволу;

4) посередницькі послуги з бронювання та оренди «фермерських будинків», «сільських будинків», як індивідуальних засобів розміщення не готельного типу, визначених державним стандартом.

В той же час, незважаючи на значну кількість нормативних документів, пов'язаних з наданням послуг сільського туризму, державні органи влади не мають належного механізму їх реалізації, відомчі накази є неефективними, що обумовлено відсутністю певної системності та їх взаємної неузгодженості з регіональними та місцевими органами виконавчої влади. Прикладом цього може бути проблеми з реалізації Наказу Державної туристичної адміністрації України «Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцями туристичного супроводу» від 24.09.2004 №83 щодо визначення переліку фахівців-підприємців, які мають право на отримання дозволу туристичного супроводу у сфері сільського туризму, як туристичні провідники. Це підкреслює думку, що державний ресурс майже не залучається внаслідок відсутності механізму реалізації на місцях територіальними органами влади, а підприємці сільського зеленого туризму не отримують інформації щодо розвитку свого потенціалу. Як показали дослідження стану розвитку підприємництва в сфері сільського туризму, консультативна допомога надається перш за все громадськими організаціями і носить не державний, а локальний характер. Дослідження умов та засобів забезпечення державного регулювання підприємницької діяльності в сфері аграрного туризму дає підстави зробити наступні висновки:

1. Державні установи, які здійснюють регулювання підприємницької діяльності в галузі рекреації і туризму, не мають ефективного організаційно-економічного механізму залучення населення сільських територій до підприємницької діяльності

через невідосконаленість нормативно-правової бази та непрозорість відомчих наказів та рішень.

2. Систематизація проблемних питань регулювання підприємницької діяльності в сільському туризмі дозволяє розглядати її як основу подальшого формування соціального туризму та визначення особливих умов започаткування цієї діяльності. Держава повинна забезпечити власнику матеріальних ресурсів інфраструктури аграрного туризму пільговий режим ліцензування його виду економічної діяльності по формуванню турпродукту, як комплексу послуг з розміщення, харчування, транспортування, організації дозвілля та відпочинку.

3. Відсутність прозорості щодо переліку фахівців туристичного супроводу в сфері сільського туризму обмежує право на впровадження підприємництва з цього виду діяльності на підставі дозволу, який видають структурні підрозділи з питань туризму обласних держадміністрацій.

4. Наказ Держаної туристичної адміністрації від 24.09.2004 №83 «Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцями туристичного супроводу» на виконання вимог ст. 5 Закону України «Про туризм» неузгоджений з Державним класифікатором професій у народному господарстві України, що гальмує розвиток підготовки фахівців.

Таким чином, невідосконаленість правового визначення агорекреаційної діяльності підприємців-власників та орендарів агросадиб, відсутність механізму залучення їх до категорії підприємців туристичного супроводу, фактично обмежує джерела офіційної статистичної звітності щодо їх діяльності в сфері рекреації та туризму, ідентифікації економічного вкладу в регіональний турпродукт аграрного туризму, відтворює підстави для «тіньового бізнесу».

Отже саме розвиток сільського туризму в області і є одним із

напрямів застосування праці за рахунок створення нових робочих місць та активізації підприємницького потенціалу агрорекреаційної діяльності в локальних районах регіону. Формування територіально-виробничих форм агротуризму в області буде спрямовано впливати на вирішення соціально-економічних проблем села; на зменшення рівня безробіття на селі та розширення кола самозайнятості сільського населення, особисто молоді; на розширення можливостей реалізації продукції особистого підсобного господарства, причому реалізації її на місці; на покращення благоустрою сільських садиб, вулиць, в цілому сіл; стимулює розвиток соціальної інфраструктури.

1.2. Напрями кластерного розвитку сільського та аграрного туризму

Інтеграція в економічні структури Європейського Союзу потребує від України розроблення та вдосконалення моделі взаємовідносин центра та регіонів, яка б відповідала принципам, стандартам, нормам та механізмам регіональної політики Євро-союзу, сприяла розвитку нових форм співробітництва між регіонами, а також міжнародного співробітництва територій, особливо на сучасному етапі становлення України.

Один з інструментів успішної політики регіонального розвитку, який останнім часом набуває поширення, є активізація прикордонного та транскордонного співробітництва. Увага до розвитку прикордонних регіонів пояснюється їхнім інфраструктурним навантаженням у системі міжнародних економічних зв'язків, що охоплює реалізацію контрольних, бар'єрних, контактних і розподільних функцій. У зв'язку з цим тенденції світового господарського розвитку у найбільш конкретизованому вигляді позначаються на специфіці господарювання прикордонних територій, а саме:

- такі регіони законодавчо забезпечують транскордонний рух

товарів в умовах лібералізації торгівлі;

- прикордонні регіони виконують контактні, а також бар'єрні функції під тиском динамічно зростаючого транскордонного руху населення у формах міжнародної міграції трудових ресурсів, туризму, ділових і освітніх поїздок, що є проявом глобалізації світових міжгосподарських відносин;

- утворюються регіональні інтеграційні об'єднання у випадку відставання або депресивності прикордонних територій, обумовлених їхнім периферійним положенням;

- загальносвітовою тенденцією є зміцнення прав і розширення повноважень органів місцевої влади, зокрема у сфері співробітництва з відповідними органами влади суміжних територій зарубіжних країн.

Як відомо, поряд з поняттям «сільський туризм» у спеціальній науковій літературі функціонує термін «агротуризм». Він виник як поєднання двох складників: сільське господарство – agro, туризм – tourism. З нашої точки зору, обидва поняття мають як спільні, так і специфічні риси. Спільність є в тому, що і сільський, і агротуризм тісно пов'язані із сільською місцевістю, а значить – із сільським господарством. Відмінність полягає в тому, що сільський туризм пов'язаний перш за все з перебуванням і відпочинком в сільській місцевості (відпочинок на власній чи орендованій дачі або сільській садибі у господарів), в той час як агротуризм передбачає добровільне залучення туристів до деяких видів сільськогосподарських робіт. Іншими словами, «демаркаційну лінію» між сільським туризмом і агротуризмом можна умовно прокласти якщо є можливість встановити: приймає або не приймає участь турист у сільськогосподарському виробництві.

Будь-яка господарська діяльність людини зазвичай ведеться за посередництвом господарських суб'єктів, якими є підприємства. Господарські під-приємства, які працюють у сфері агротуризму, є

агротуристичні суб'єкти. Агротуристичні суб'єкти приймають участь в агротуристичному процесі, який включає планування, створення, пропозицію, продаж і споживання агротуристичних продуктів і послуг.

На рисунку 3 наведено розподіл суб'єктів за видами їх зв'язку з агро-туризмом, які ми доповнили згідно до вимог туристичного законодавства України.

Рис. 3 Ринкові суб'єкти, які працюють в агротуризмі регіону

Суб'єкти підприємництва, що працюють в агротуризмі, можна розподілили на чотири групи. Перша група включає суб'єкти, які безпосередньо пропонують агротуристичні послуги. До цієї групи належать в основному сільські господарства, які у більшості мають характер родинних (домашніх) господарств. Розглядаючи сільське господарство як суб'єкт туристичних послуг, треба пам'ятати про єдність сільського і домашнього господарства. Другою групою є суб'єкти, які використовують агротуризм як канал продажу своїх продуктів. Сюди належать сільськогосподарські підприємства, а також малі переробні сільсько-господарсько-споживчі. Третя група – це суб'єкти, які використовують агротуризм для просування своїх продуктів. Це стосується підприємств сільськогосподарсько-споживчого виробництва, які надають можливість спостерігати за процесом виробництва або організовують спеціальні пункти реклами своїх продуктів. Натомість четверта група включає підприємницькі суб'єкти, які підтримують та просувають агротуристичні послуги. Ці суб'єкти виробляють продукти для агротуризму, наприклад, сувеніри, буклети, продукти харчування тощо. До цієї групи належать суб'єкти, які приваблюють туристів, у тому числі туристичні фірми, бюро подорожей, спеціалісти туристичного супроводу.

Головною групою агротуристичних суб'єктів є сільські господарства. Крім виробництва рослинної і тваринної продукції, вони постачають агротуристичні продукти і послуги або надають виключно агротуристичні послуги. Концепція агротуризму створена власне для сільських господарств з метою збільшення їх прибутковості. Тепер агротуризм став привабливим також для інших правових форм господарської діяльності. Ним займаються також домашні (особисті) господарства, розташовані у сільських місцевостях, які не є сільськими господарствами, але також мають відповідні засоби для надання агротуристичних послуг. Вони функціонують в рамках господарської діяльності за власний раху-

нок. Якщо масштаби надання агротуристичних продуктів і послуг є великими, створюють більш підготовлені правові форми для поширення діяльності в сільському туризмі.

Таким чином, з метою координації дій та подальшого розвитку підприємницької діяльності за цільовими установками бізнесу та органів державної влади, які діють за дорученням уряду в сфері регіонального розвитку, можна запропонувати схему розвитку агротуризму в туристично-рекреаційному комплексі. Функціонально-структурна схема відображає сільський туризм, як суспільно-економічне явище та засоби реалізації цільових установок (рис. 4).

На нашу думку функціонально-структурна схема дає можливість зосередити цільові установки розвитку сільського туризму на чотирьох рівнях управління: державний, регіональний, локальний, підприємницький. Стратегія розвитку сільського туризму в Європі показує, що у багатьох сільських регіонах Європи сільське господарство більше не є найважливішою формою використання землі і діяльністю сільської громади. Так, частка громади, що працює у сільськогосподарському секторі, складає від 30% їхньої загальної кількості в Греції, до 2-7% - в Нідерландах і Великобританії. Щоб при цьому не обезлюднювались сільські території, органи влади і самоврядування за активної участі сільських громад і громадських організацій, вживають спеціальних заходів до того, щоб якомога більше видів несільськогосподарської діяльності розвивалось саме у сільській місцевості.

Рис. 4. Функціонально-структурна схема розвитку сільського туризму

В сучасному стані на рис. 5 наведено основні суб'єкти регіонального ринку сільського туризму.

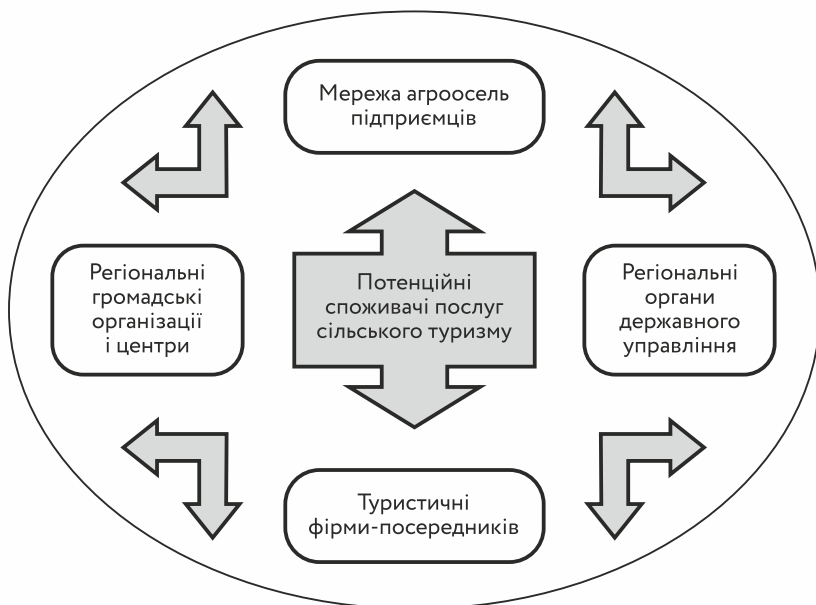

Рис. 5. Основні суб'єкти регіонального ринку сільського туризму

Звернемо увагу, що в Одеській області зроблені перші кроки з розвитку агротуризму у Татарбунарському районі (с. Нова Фрумушика, агросадиби для прийому туристів), Білгород-Дністровському районі („Острів Робінзона”, „Миколаївка привітає” та ін.); у Біляївському „Ранчо дядюшки Бо” – це відпочинок у стилі кантрі в селі Нерубайське на живописному березі Хаджибеївського лиману, за 4 км від Одеси та 10 км від Чорного моря. Асоціація фермерів „Придунав'я” запрошує до унікальних куточків природи Ізмаїльського району Одеської області, відвідати біосферний заповідник, систему озер, познайомитися з неповторною культурою і звичаями багатьох націй, які тут проживають.

Дослідження структури виробництва рекреаційно-туристичних послуг підприємців агротуристичного бізнесу регіону показали, що лєвова доля послуг належить охоті та рибальству, екологічним екскурсіям, але має бути задіяним винний та кінний туризм, екскурсії до природно-ландшафтних парків (рис. 6).

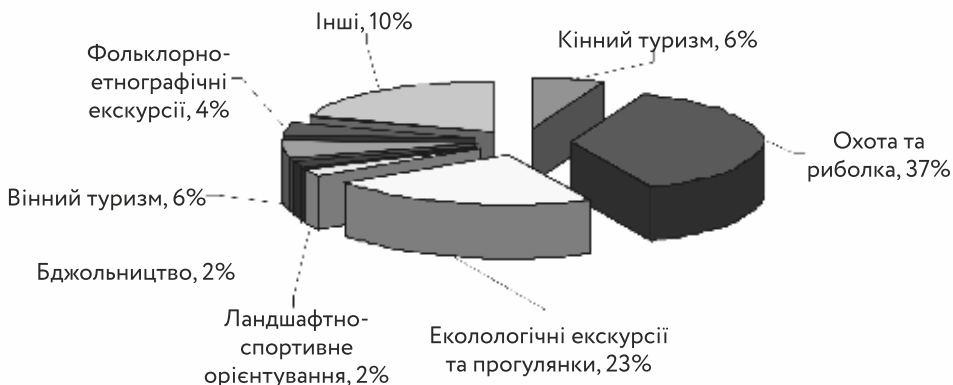

Рис. 6. Структура регіонального турпродукту агротуризму

Наголосимо, що додаткову складність для розвитку ринку послуг сільського туризму в Україні створює його надзвичайна роздробленість та не стандартизованість. Фактично, кожен господар виставляє на ринок пропозицію, що має дуже багато індивідуальних особливостей і порівняно мало спільних рис. З певної точки зору, це створює позитивну специфіку українського сільського туризму, забезпечуючи його неповторну різноманітність. Але як туристам, так і туроператорам важко орієнтуватись у цьому різноманітті, тож нерідко саме через це вони віддають перевагу стандартним готельним пропозиціям.

З метою розвитку різних форм поселення у сільських садибах, підвищення якості комплексного обслуговування туристів, наданих послуг розміщення та організації сільського туризму, в травні 2008 р. Правління Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму прийняло програму добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму „Українська гостинна садиба”, яка придатна для застосування добровільної категоризації індивідуальних та колективних засобів розміщення. У ході реалізації проекту виникла необхідність розробки підприємницької моделі управління господарством „Зеленої садиби” для проектування процесів та технологій гостинності у приватному підприємстві господаря садиби. Розроблена підприємницька модель управління господарством «Зеленої садиби», наведено нами на рис. 7.

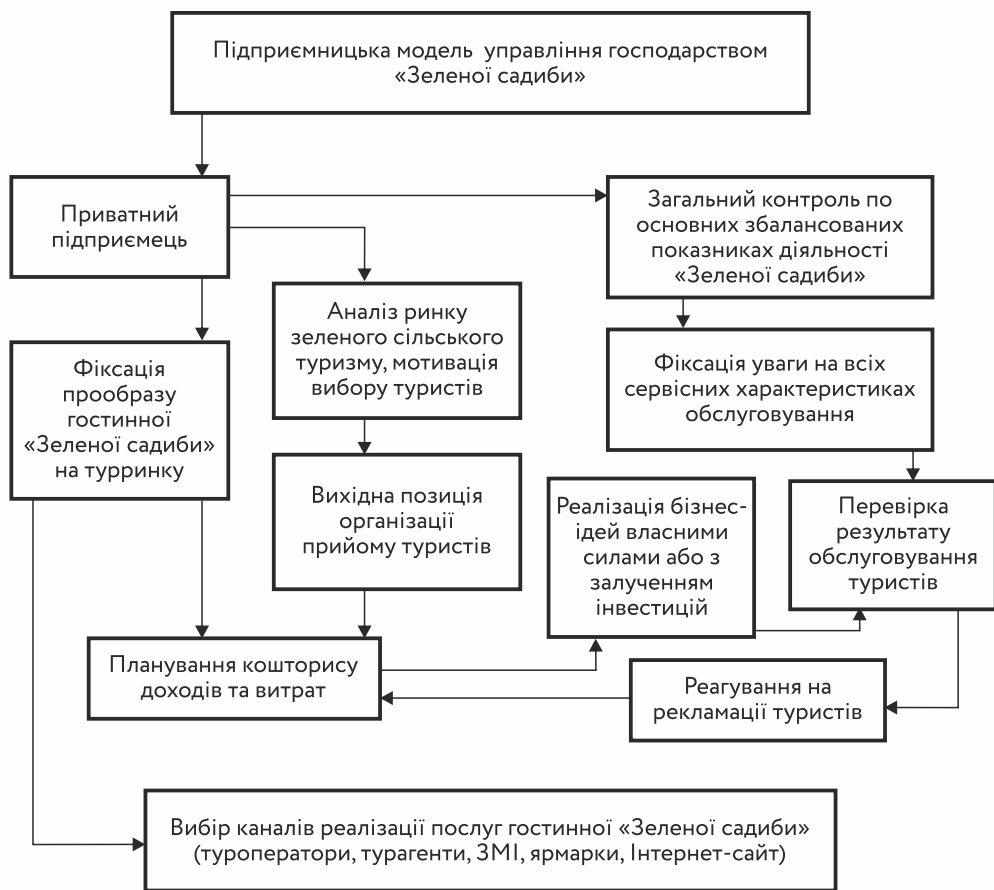

Рис. 7. Підприємницька модель управління «Зеленої садиби»

Треба звернути увагу на те, що сертифікація послуг із розміщення та харчування туристів в «Зеленій садибі» здійснюється згідно з законодавством України. В основу розробленої моделі покладений цільовий підхід та принцип узгодженості інтересів приватного підприємця та інтересів туристів, що дозволить вибрати найбільш ефективне рішення з обслуговування та бізнесу. Таким чином, новітні процеси агрорекреаційного напрямлення туризму визначають якісний перехід суспільства від задоволення потреб життєзабезпечення мешканців великих міст до задоволення потреб «вільного часу», об'єктивні суспільні зрушення, викликані глоба-

лізаційними процесами та зафіксовані в зміні попиту туристичного споживання у внутрішньому туризмі. Дотримання принципів комплексно-пропорційного розвитку підприємницьких ринкових структур та елементів дозволяє визначити нові форми територіальної організації регіонального туризму. В сенсі визначеної проблематики, важливим є взаємодія суб'єктів туристичного ринку і сільської території, яка відбувається в двох напрямках:

1) цільовому, сутність якого полягає в забезпеченні потреб населення туристичними послугами, внаслідок чого формуються розподільчо-споживчі зв'язки між виробниками-підприємцями турпродукту та його споживачами. При цьому і споживання, і виробництво турпродукту необмежені, тобто будь-який суб'єкт ринку регіону може розробити та запропонувати на ринок будь-який продукт чи турпослугу, а споживач має право в будь-який точці світового ринку зробити альтернативний вибір для задоволення мандрівки чи відпустки.

2) ресурсному, який забезпечується споживанням туристами природних благ (умов та ресурсів) та культурно-історичних ресурсів певної території і проявляється в формуванні рекреаційних зв'язків. Параметри цих зв'язків залежать від унікальності турпропозиції, розробленої на основі унікальності регіональних ресурсів.

Процес формування туристичних територіальних агроцентрів є комплексоутворюючим процесом, який характеризується рівнем позиціювання вже діючих та відомих туристам, диференціацією та концентрацією виробництва/споживання послуг, сезонним попитом, розвитком нових місць туристичного призначення. В основу виділення територіальних рекреаційних територій для розвитку сільського туризму повинна бути закладена їх типологія, спеціалізація діяльності підприємств галузі і їх концентрація. Саме територіальна концентрація та спеціалізація лежать в основі розвитку територіальних об'єднань підприємців сільського зеленого туризму.

Відзначимо, що розмірністю споживчої місткості ресурсу можуть виступати кратність його споживання (дві туристичні групи за тиждень) або число туристів, що відвідують об'єкти за одиницю часу (осіб/рік, людино-день тощо), що дає змогу формувати туристичний потік.

Дослідження наукової літератури, фахових публікацій щодо проблем розвитку сільського туризму, практичний досвід дозволяє розглядати формування моделі територіального туристичного центру сільського туризму на базі кластерів рекреаційної діяльності суб'єктів турринку, методологічні підходи якою визначаються циклами рекреаційної діяльності і поєднують системну структуру, яка відображає властивості і відношення як суб'єкта так і об'єкта туристичної рекреації. За їх допомогою можливо урахувати рекреаційні потреби туристів, сформулювати вимоги до умов їх реалізації, визначити технологію обслуговування туристів. На нашу думку, цикли рекреаційної діяльності є підґрунтя для розробки програм регіонального агротуризму, тому що на підставі поведінкових умов і зразків дає змогу підприємцю з сільського туризму реалізувати рекреаційні цілі, мотивацію та потреби туристів за рахунок вибору видів агрорекреаційної діяльності як еталонів туристичного програмування. Рекреаційні цикли мають бути структурною композицією рекреаційних турів, у той же час є предметом організації і моделювання в рекреаційних системах та туристичних центрах сільського типу.

Ввітчизняний та закордонний досвід підтверджує, що принциповими напрямками залучення підприємців до управління розвитком туристичних регіонів можуть бути такі інноваційні структури: 1) кластери; 2) секторальні об'єднання, започатковані на основі інтересів окремих секторів індустрії туризму; 3) об'єднання, які мають загальні цілі в розвитку певного туристичного маршруту - держави, регіону, курорту; 4) об'єднання, які мають інтерес в розвитку туризму в цілому.

Кластери не просто місцева концентрація промисловості. Вони служать ареною, де здійснюється реальна взаємодія між місцевими фірмами, а також між регіональними підприємствами та іншими інституціями. В кластері виникає взаємна підтримка і координація, яка в повсякденному діловому спілкуванні називається "соціальний капітал" або "довіра". Якщо розглядати кластерну модель як зосередження зусиль державних регіональних органів влади та бізнес-суб'єктів, в сфері туризму, то вона є геоцентричною з підприємницькою філософією ведення туристичного бізнесу. Вона може стати каталізатором вирішення проблем стану матеріальної бази туристичної інфраструктури в регіонах України та залучення інвестиційних джерел.

Блок-схема функціонування регіонального туристичного кластеру наведена нами на рис. 8. Запропонована блок-схема функціонування регіонального туристичного кластеру об'єднує зусилля регіональних органів влади і ключових учасників кластерів на виробництво певного регіонального туристичного продукту та дозволяє диверсифікувати його за видами туризму згідно попиту споживачів, у тому числі сільського та аграрного туризму.

Таким чином, кластерна модель базується на використанні географічного фактору, який є геопросторовою концепцією об'єднання бізнес-інтересів підприємців для досягнення загальної мети туристичного бізнесу. Наші висновки базуються на наступних концептуально-теоретичних засадах. Для туристично-рекреаційної сфери Одеського регіону географічне розташування має найбільш вагомий вплив на розвиток регіонального туризму. Оскільки на відміну від сфери виробництва необхідно транспортувати споживача до цілі відвідування, а не навпаки. Узагальнюючою характеристикою стану регіонального ринку туристичних послуг є туристичний процес. Туристичний процес пов'язаний з рядом чинників, але основним є мотивація туристів і активізація всіх ресурсів підприємницької діяльності.

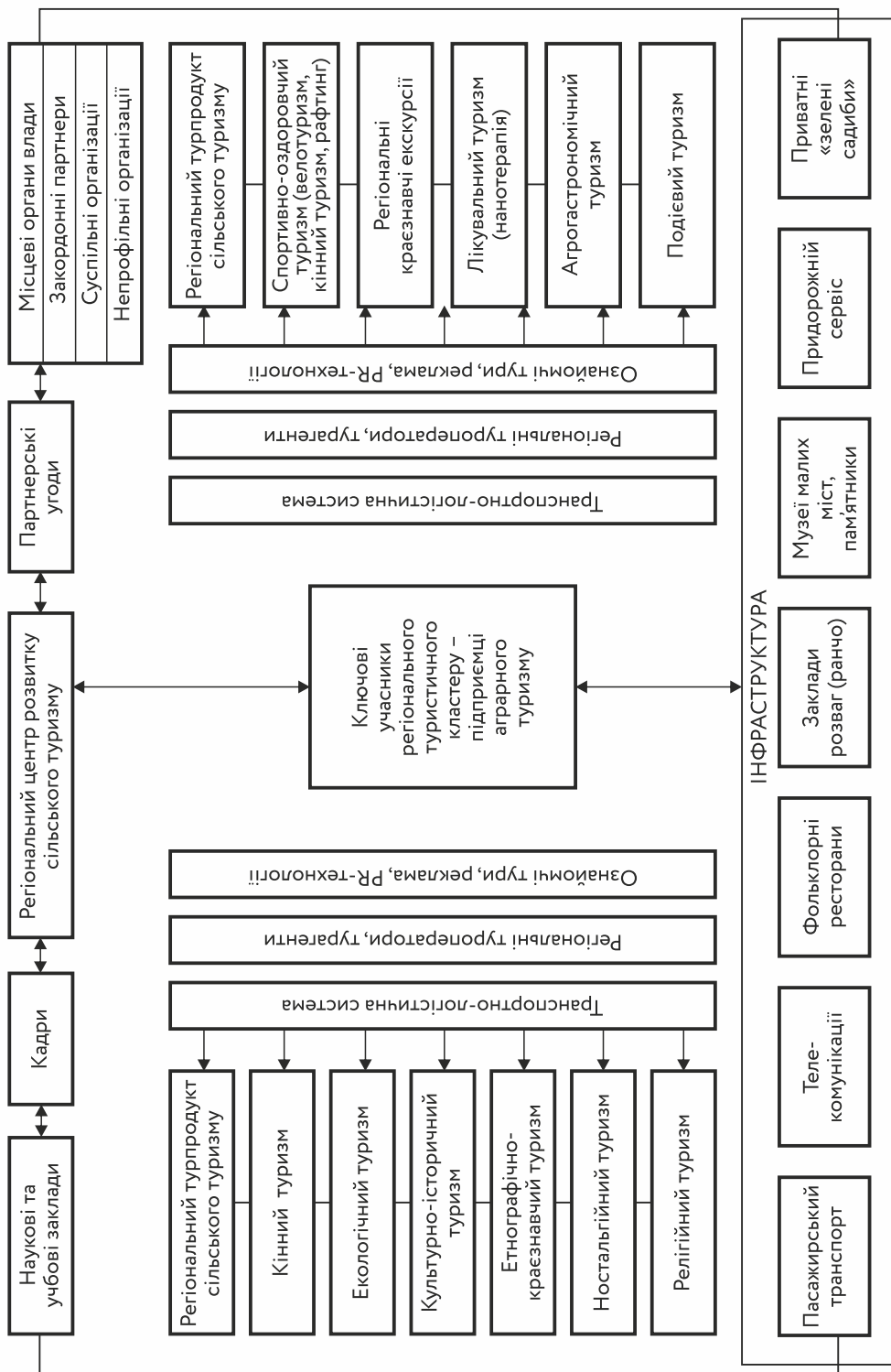

Рис. 8. Блок-схема функціонування регіонального туристичного кластеру аграрного туризму

Туристи, що проводять дозвілля в подорожі та в туристичних регіонах, та підприємці сільського туризму, метою економічної діяльності яких є забезпечення прийому та дозвілля, виступають суб'єктами туристичного процесу. Туристичний процес є багатоплановим явищем, в межах якого сполучаються соціальні, економічні, культурні, психологічні та екологічні функції туризму. Регіональний туристичний процес характеризується такими параметрами: обсяги переміщень або туристичні потоки, їх величина, структура, ритмічність, територіальність; обсяги діяльності по задоволенню потреб туристів в ході реалізації мети подорожі, що визначається загальним обсягом надходжень від регіонального туризму в різні рівні бюджету. Експортно-імпортні зв'язки підприємців та спрямованість туризму на внутрішній чи міжнародний ринок визначає сальдо туристичного балансу, яке є різницею між потоком в'їзного та виїзного туризму. Масштаби розвитку туризму засвідчує також показник зайнятості в туристичних підприємствах регіону. Таким чином, характер туристичного процесу комплексно відбиває рівень споживання туристичних послуг в регіоні територіального кластеру.

Для запровадження кластерної моделі розвитку підприємницького потенціалу в регіональному агротуризмі треба врахувати такі виділені нами раніше чинники: 1) рівень споживання забезпечується підприємствами регіонального сільського туризму; 2) підприємці є суб'єктами ринку виробника, і її діяльність характеризує пропозицію туристичного регіону: її загальний обсяг; тенденції розвитку, галузеву та територіальну структуру, характер послуг та туристичного продукту; 3) моделі розвитку туристичних центрів малих міст Одеського регіону та їх туристично-рекреаційну спеціалізацію на базі запропонованих кластерів рекреаційної діяльності; 4) рівень локалізації депресивних субрегіонів аграрного сектору економіки; 5) рівень середньої заробітної плати сільських робітни-

ків та її територіальний розподіл в районах області; 6) туристично-рекреаційне районування території регіону за рівнями споживання та спеціалізації агропідприємців сільського туризму.

Якщо, наприклад, розглядати досвід державно-приватного партнерства у Польщі, то треба звернути увагу, що для визначення агрорекреаційної діяльності на селі, традиційно використовується поняття “господарська гостинність”. З метою підтримки селян у Польщі, які бажають розпочати діяльність у сфері сільського туризму та тих, які вже надають такі послуги відпочиваючим на базі своїх господарств не поширюється закон, нормативний текст якого містить вичерпні критерії господарської (підприємницької) діяльності, та визначення понять підприємця та підприємства. При цьому право, що надає можливість вести повноцінне господарювання, але при цьому не бути обтяженим зобов’язаннями, які покладаються законодавством Польщі на решта підприємців, вимагає чіткого визначення наступних ключових понять:

- до послуг сільського туризму слід відносити надання господарями відпочиваючим в оренду кімнати (тобто не окремі місця – ліжка), окремі будинки, чи житлові причеми, місця під розбивки наметів; продажу домашніх страв; а також можуть надаватись інші послуги які пов’язані з перебуванням у даному конкретному господарстві, тобто пов’язаних з господарською діяльністю саме у цьому господарстві;

- селянина, який має право надавати послуги сільському туризму, слід вважати господарем, який займається сільськогосподарською діяльністю самостійно за власний рахунок і є самостійним власником сільського господарства;

- слід також розуміти, що надання послуги у сільському господарстві означає використання з цією метою землі, будівель, та інших засобів цього господарства без зміни їх характеру та порушення їх основної функції – здійснення сільськогосподарського виробництва.

Отже, конкретне визначення у законодавстві Польщі понять “агротуристичні послуги”, “селянин (господар)”, “сільське (селянське) господарство” надає можливість чітко відмежувати діяльність у сфері сільського туризму від інших видів туристичних послуг, які надаються у сільській місцевості, але які законодавством віднесені до сфери підприємницької діяльності. Зараз у Польщі існує безліч гостинних господарств і мікроготелів у сільській місцевості, для яких сільський туризм виступає основною формою підприємництва [12]. Розвиток сільського та агротуризму в Україні підтримується спеціальними європейськими програмами TACIS, Міжнародного фонду „Відродження”, фонду „Євразія”, Європейської федерації сільського зеленого туризму „Єврожітс” та іншими. Так, наприклад регіональним фондом підтримки підприємництва по Івано-Франківській області впроваджується українсько – польський проект «Почни свій бізнес на селі. Позааграрна підприємницька діяльність задля добробуту українських селян (агротуризм)». Проект спрямований на підтримку українського бізнес-середовища у сфері розповсюдження позааграрного підприємництва у сільських районах, а також застосування на українському ґрунті європейських моделей, що стосуються поширення мережі агротуристичного підприємництва. На вирішення цих проблем спрямована і Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року, яка передбачає вжиття заходів для забезпечення розвитку сільських територій шляхом сприяння диверсифікації підприємницької діяльності в сільській місцевості, розвитку сільського туризму [13]. За даними досліджень, основними районами агрорекреаційної діяльності в Україні є регіони Причорномор'я та Карпати. Особливо інтенсивно агротуризм розвивається в Карпатському регіоні – Івано-Франківській, Закарпатській і Львівській областях. Збільшується кількість підприємців - власників «гостинних» садиб у Чернівецькій та Волинській областях. Такі садиби з'являються в

центральної частині України: Київській, Черкаській, Вінницькій областях, а також в Запорізькій, Кіровоградській, Дніпропетровській, Донецькій, Одеській та інших областях. За Програмою добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба», категоризацію пройшли 84 садиби з 16 областей. Добровільна категоризація у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» має чотири категорії, які позначаються відповідним знаком. Підготовку Програми добровільної категоризації у сфері сільського зеленого туризму «Українська гостинна садиба» та категоризаційних вимог здійснено на підставі Закону України "Про туризм", міждержавних стандартів щодо туристично-екскурсійного обслуговування та аналогічних стандартів країн-членів Європейської федерації сільського та фермерського туризму EUROGITES (Австрії, Ірландії, Німеччини, Польщі, Угорщини, Швеції, Швейцарії, Чехії). Вимоги добровільної категоризації розроблені відповідно до вимог ДСТУ 4268:2003 "Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги". Категоризація засобів розміщення здійснюється у добровільному порядку за заявою власника засобу розміщення до Комісії з категоризації у сфері сільського туризму «Українська гостинна садиба» Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. Отже, саме сільські засоби розміщення, що пройшли категоризацію мають підстави стати базовими для розбудови територіальної мережі агротуризму в Україні.

Слід зазначити, що згідно плану Мінагрополітики України щодо розвитку сільського зеленого туризму та державно - приватного партнерства на період до 2015 року (наказ № 24 від 18 січня 2013 року) передбачено низка системних заходів, найголовнішими серед яких є:

Участь у розробці та запровадженні спеціальних регіональних програм з підтримки розвитку сільського зеленого туризму;

Підготовка фахівців для роботи у сфері сільського зеленого туризму;

Надання організаційно-методичної допомоги головам сільських рад, суб'єктам сільського зеленого туризму щодо організації діяльності у цій сфері;

Участь у проведенні презентації продукту сільського зеленого туризму в регіонах серед населення сільської місцевості з метою залучення його до діяльності у цій сфері;

Залучення фермерських та особистих селянських господарств до надання послуг у сфері сільського зеленого туризму;

Вивчення практики організації та визначення моделей функціонування сільського зеленого туризму (форми партнерської взаємодії);

Сприяння у проведенні соціологічних досліджень серед власників особистих селянських господарств, а також вивчення особливостей потенційних споживачів даного туристичного продукту;

Розробка дорожньої карти щодо функціонування сільського зеленого туризму в Україні.

Державне - приватне партнерство в сфері агротуризму може стати однією з найважливіших умов виходу на траєкторію підвищення добробуту українських селян. У цьому контексті основним завданням державної регіональної політики стає не привнесення ресурсів зростання у відсталі регіони ззовні, а створення умов для формування місцевого потенціалу такого зростання. Залучаючи у сферу цієї діяльності природні ресурси, культурні комплекси, селища, особисті домогосподарства, технічні системи та інші складові рекреаційного потенціалу, людина знаходить або формує, а суспільство розвиває територіальні агрорекреаційні мережі. Розвиток агротуризму відбувається в регіонах України, приваблюючи нові приватні інвестиції та сучасні технології. Ці паростки нового

«зеленого» господарювання, звичайно, не замінять індустріальний розвиток туризму, але саме вони формують пріоритети агрорекреаційної діяльності. До агрорекреаційної діяльності може бути задіяні фермерські господарства, їх потенціал в регіонах станом на 01.07.2014р. складає 39632 одиниць [14]. Формування напрямків та форм державно-приватного партнерства в сфері агрорекреаційної діяльності має підстави стати сучасним трендом регіонального туризму в умовах економічного зростання. Про це свідчить реальний досвід щодо розвитку мереж агротуристичних господарств та малого бізнесу в сільській місцевості Італії, Польщі, Словенії, Румунії.

В Україні вже діє ряд підходів та моделей, які переслідують різні цілі в залежності від конкретних умов, які можна об'єднати у три групи:

1. Розвиток сільського туризму на базі домогосподарства або особистого селянського господарства. Ця модель успішно реалізується в сільській місцевості, яка у більшості не відноситься до туристичної, але є потенційно привабливою та має відповідні ресурси.
2. Спеціалізовані готелі, стилізовані агротуристичні села (хутори), культурно-етнографічні центри.
3. Сільськогосподарські тематичні парки, центри. Концепція такої моделі – популяризація нових технологій у сільському господарстві, альтернативних джерел енергії, ознайомлення з традиційним сільськогосподарським виробництвом, пов'язаними з ним зв'язками та традиціями, надання послуг з дорадництва та гостинності.

Звернемо увагу, що проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про особисте селянське господарство" щодо розвитку сільського зеленого туризму" передбачає що під "сільським зеленим туризмом" у контексті статті 1 Закону України "Про особисте селянське господарство" (Закон N 742-IV від

15.05.2003) слід розуміти специфічний різновид господарської діяльності у формі сільської гостинності, що уявляє собою надання послуг із забезпечення відпочинку міських жителів в приватних господарствах в сільській місцевості з використанням майна та трудових ресурсів членів особистого селянського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості, культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону [15]. Це один із видів самозайнятості населення, який підвищує роль краєзнавства, усереднює елементи активної діяльності й відпочинку, створює життєве середовище, наближене до природи. Зважаючи на сучасний стан соціально-економічного розвитку сільських територій, першочергове значення має соціальний аспект цієї діяльності. Тому сільський зелений туризм розглядається як один із засобів отримання доходів сільським населенням, як компонент комплексного розвитку сільських територій і сільської інфраструктури, а також як один із чинників стратегії подолання бідності в сільській місцевості. Завдяки тому, що цей різновид господарської діяльності набув легалізацію в Україні саме через Закон України "Про особисте селянське господарство", відповідно до положень якого вона не відноситься до підприємницької діяльності, і звідси, для його здійснення не вимагається створення юридичної особи, - сільський зелений туризм набув широкого розвитку в нашій державі. У той же час в окремих контролюючих органах виникають питання щодо уточнення тих форм, місця, обсягу здійснення цієї діяльності, в межах яких таку діяльність слід вважати частиною діяльності особистого селянського господарства, що вимагає уточнення правової дефініції поняття сільського зеленого туризму. Тому метою законодавчої ініціативи є юридичне визначення поняття сільського зеленого туризму, і тим самим чітке розмежування підприємницької та не підприємницької діяльності в сфері туристичної діяльності, що здійснюється в сільській місцевості, а також забезпечення держав-

ної підтримки цієї форми діяльності сільських мешканців шляхом організації для них фахової підготовки та перепідготовки членів особистого селянського господарства у сфері сільського зеленого туризму.

В той же час, незавершеність процесу ринкових перетворень в рекреаційно-туристичному комплексі та аграрному секторі держави, привертає увагу до проблем інституційного забезпечення державно-приватного партнерства внаслідок: невідповідності сучасним вимогам щодо нормативно-правового забезпечення політики розвитку агротуризму системному об'єкту управління, яким є регіон; не ефективну рентну політику рекреаційного природокористування в регіонах; відсутність пріоритетів в розвитку агротуристичних центрів, агрогастрономічних ферм, агроготелів та туристичних хуторів в регіонах; недосконалий маркетинг територій; відсутність цільових регіональних програм кластеризації аграрного туризму; відсутність наукового супроводу регіональних програм розвитку агрорекреаційного сектору туризму. Бар'єром, що перешкоджає впровадженню державно-приватного партнерства в сфері агрорекреаційної діяльності регіонів України, є відсутність визначення ДПП щодо залучення ресурсів приватного сектору для задоволення громадських потреб, які відповідно до закону фінансуються за рахунок коштів бюджету, а не лише об'єктів державної або комунальної власності. Також необхідні відповідні норми у Бюджетному кодексі, які регулюватимуть порядок такого залучення. Ці проблеми потребують їх вирішення на державному та регіональному рівнях. Аналіз причин їх виникнення вказує на необхідність формування в країні суспільного середовища, сприятливого для ефективного розв'язання проблем сільських територій програмним методом, через запровадження сучасних підходів до формування та реалізації політики розвитку державно-приватного партнерства на основі залучення та координації діяльності зацікав-

лених сторін на всіх рівнях управління, організації міжсекторальних діалогів, розробки інтегрованих програм та планів з розвитку економічної діяльності, створення соціальної інфраструктури. Сучасні проблеми глобалізації та інші чинники планетарної життєдіяльності людини вимагають застосування системної методології пізнання і практики, забезпечення цілісності та узгодженості інтеграційних процесів у суспільстві. Можна умовно виокремити два рівні регуляції суспільних процесів, а саме: приватний — праця на рівні умов громадянського суспільства, де, власне кажучи, і відбувається самореалізація індивідуума (підприємництво, вільний обмін результатами діяльності); публічний (державно-правовий), за допомогою якого підтримуються цілісність і гармонійність суспільства, а також взаємовигідна міждержавна кооперація. Важливо не тільки сприяти, а й забезпечувати їх взаємодію в інтересах як суспільства загалом, так і окремої людини.

Література:

1. Смолій В. А. Енциклопедичний словник – довідник з туризму / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. Передмова В. М. Литвина. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 372 с.
2. Світовий досвід організації сільського туризму: [метод. посіб. Вип. 1]. – Одеса: Центр розвитку та правової підтримки села, 2009. – 54 с.
3. Нездоймінов С. Г. Туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія / С. Г. Нездоймінов. – Одеса: Астропринт, 2009. – 304 с.
4. Герасименко В. Г. Аграрний туризм як вид підприємництва: монографія / В. Г. Герасименко, С. Г. Нездоймінов. – Одеса: Пальміра, 2011. – 178 с.
5. Рутинський М. Й. Сільський туризм: Навч. посібник / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінко. – К.: Знання, 2006. – 271 с.

6. Кудла Н. Основи сільського туризму: Науково-теоретичний аспект / Н. Кудла. – Дрогобич, 2006. – 62 с.
7. Шимечко Г. І. Агротуризм як напрям підприємництва: теорія і практика: монографія / Г. І. Шимечко, Г. В. Черевко. – Львів: Ліга-Прес, 2009. – 206 с.
8. Липчук В. В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку: монографія / В. В. Липчук, Н. В. Липчук. – Львів: СПОЛОМ, 2008. – 160 с.
9. Нездоймінов С. Г. Кластерні об'єднання підприємців як територіально-виробнича форма оптимізації туристично-рекреаційного господарства Одеського регіону // Науковий вісник: зб. наук. праць / С. Г. Нездоймінов. – Одеса: ОДЕУ, 2009. – №19(97). – С.53-65.
10. Кравцов С. С. Система державних гарантій розвитку сільського зеленого туризму в Україні // Вісник ДІБТ. – 2008. - №13. – С.41-47.
11. Інформаційні матеріали з питань розвитку сільського зеленого туризму (поради сільському населенню). Упорядники: В. Васильєв, М. Осипова. – ООСДС «Центр розвитку та правової підтримки села». – 2008. – 52 с.
12. Нездоймінов С. Г. Соціально – економічні передумови формування територіальної мережі агротуризму / С. Г. Нездоймінов, Н. М. Андрєєва // Економічний вісник Донбасу. Науковий журнал. - 2013. - № 3 (33). - С.110 -114.
13. Постанова КМУ від 19 вересня 2007 р. N 1158. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року із змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 року N 1390. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/apk>
14. Наявність фермерських господарств в Україні станом на 01.07. 2014 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.ukrstat.gov.ua/express.htm>

15. Про проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про особисте селянське господарство" щодо розвитку сільського зеленого туризму". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030742.html

Для нотаток

Для нотаток

ПАРТНЕРИ ПРОЕКТУ

Одеське обласне агентство реконструкції та розвитку

вул.Преображенська, 45/1
Одеса, Україна, 65045
Тел. +38 048 7376578
Тел/факс +38 048 7405743
E-mail: info@orard.od.ua
www.orard.od.ua

Біляївська районна державна адміністрація

пр. Жовтневої революції, 11
Біляївка, Одеська область
Україна, 67600
Тел. +38 04852 25271
Тел/факс +38 04852 25482
E-mail: genotdel@bilyaivka.odessa.gov.ua
<http://bilyaivka-rda.odessa.gov.ua/>

Роздільнянська районна державна адміністрація

вул.Свердлова, 9
Роздільна, Одеська область
Україна, 67404
Тел./факс +38 04853 32187,
Тел. +38 04853 31108
<http://rozdilna-rda.odessa.gov.ua/>

Європейський Союз складається з 28 держав-членів та їх народів. Це унікальне політичне та економічне партнерство, засноване на цінностях поваги до людської гідності, свободи, рівності, верховенства права і прав людини. Понад п'ятдесят років нам знадобилось для створення зони миру, демократії, стабільності і процвітання на нашому континенті. Водночас нам вдалось зберегти культурне розмаїття, толерантність і свободу особистості. ЄС налаштований поділитись своїми цінностями та досягненнями з країнами-сусідами ЄС, їх народами, та з народами з-поза їх меж.

Цю публікацію було створено за підтримки Європейського Союзу. За зміст публікації повну відповідальність несе Одеське обласне агентство реконструкції та розвитку. Зміст публікації не є відображенням офіційної позиції Європейського Союзу.